

Folkbildande om skatter

KATARINA NORDBLOM

På bokens framsida skriver Klas Eklund att boken är ”Pedagogisk, lärd, snärtig och lättläst”. Jag kan inte annat än hålla med om den beskrivningen. Jacob Lundberg har i sin bok lyckats med konststycket att såväl beskriva dagens svenska skattesystem som ge historiska tillbakablickar och förklara skatteteori på ett begripligt sätt.

Det är nu 30 år sedan århundradets skattereform genomfördes och många som intresserar sig för skatter (kanske en del andra också) börjar alltmer ihärdigt framhålla vikten av en stor, övergripande skattereform. En av punkterna i januariöverenskommelsen 2019 var ju också att en sådan skulle genomföras. Därför är det inte förvånande att det på senare tid har skrivits ganska mycket mer eller mindre populärvetenskapligt på området, inte minst Klas Eklunds uppmärksammade ESO-rapport från 2020 *Vårt framtida skattesystem* som tar ett helhetsgrepp om behovet av en ny skattereform och som också ägnades ett helt nummer av *Ekonomisk Debatt* nu i våras. Också mer ideologiskt färgade förslag till skattereformer har nyligen presenterats: Hösten 2020 kom LO:s och Tidens förslag inför en kommande skattereform: *Skatta oss lyckliga* skriven av Åsa-Pia Järliden Bergström m fl och från Timbro och just Jacob Lundberg kunde vi redan hösten 2019 läsa reformförslaget *Framtidens skatter*. Även olika delar av skattesystemet har belysts i rapporter, bl a utgivna av ESO¹ och inom SNS forskningsprogram *Skatter i en glo-*

baliserad värld där ett tiotal rapporter hittills släppts.

Med tanke på allt som skrivits, argument som framhållits av en sida och motargument från en annan kan man fråga sig om det verkligen behövs ännu en bok på området. Mitt svar på den frågan är Ja, inte minst därför att *Allt du behöver veta om: Skatter* har ett annat syfte och en annan målgrupp än de tidigare nämnda rapporterna. Rapporterna, oavsett om de behandlar behovet av en total skattereform eller om de djupgående tränger in i detaljer som t ex 3:12-reglernas incitamentseffekter, läses och diskuteras främst av oss inbitna skattenördar. Även om de ofta är populärvetenskapligt skrivna har de inte så stor benägenhet att leta sig fram till den som inte redan har ett skatteintresse.

Den här lilla skriften (inte ens 200 sidor) har däremot en större möjlighet att bli läst av en vidare krets och är mer folkbildande till karaktären. Jacob Lundberg har ett trevligt och intresseväckande sätt att skriva, vilket bidrar till läsbarheten. Även den som inte vet särskilt mycket om skatter och kanske (ännu) inte tycker att skattepolitik är särskilt spännande kommer att läsa boken med stor behållning och antagligen lägga ifrån sig boken med en ökad kunskap om och ett ökat intresse för skatter.

Ställningstaganden i skattepolitiken är i hög grad ideologiskt färgade och Jacob Lundberg gör ingen hemlighet av att han sällar sig till den skara som generellt vill se lägre skatter. Men eftersom han vinnlägger sig om att sakligt förklara mekanismer och gå igenom teorier för att öka kunskapen hos läsaren finns det mycket att hämta även för den som hellre vill se högre skatter. Oavsett ideologisk hemvist kan man läsa boken med stor behållning. I några fall skulle boken dock tjäna på en något mer nyanserad

RECENSION

Jacob Lundberg:
Allt du behöver veta om: Skatter, Timbro förlag 2021, 198 sidor, ISBN 978-9-177-03230-4.

Katarina Nordblom är professor i nationalekonomi vid Göteborgs universitet. Merparten av hennes forskning har under många år kretsat kring skatter ur olika synvinklar.

¹ Till exempel Bastani och Selin (2019) om inkomstbeskattning och Elinder och Erixon (2021) om arvsskatt.

problematisering av olika synsätt, vilket jag återkommer till nedan.

Boken ger en gedigen genomgång av skatter på arbete, konsumtion och kapital som vardera avhandlas i flera kapitel. Populärt framställd, men inte helt okomplicerad, skatteteori (t ex Lafferkurvan, optimal konsumtionsbeskattning och externaliteter) ger en grund för förståelsen av varför det svenska skattesystemet ser ut som det gör och vilka effekter det kan tänkas ha på individers och företags agerande. Utan att bli alltför teknisk ger boken också en god beskrivning av hur det svenska skattesystemet verkligen ser ut och det illustreras med många lättfattliga exempel. Kapitlen avslutas inte sällan med en liten aptitretare inför fortsättningen. Till exempel "Varför fastighetsskatten är lika populär bland nationalekonomer som den är impopulär bland villaägare ska vi ta oss an i nästa kapitel". Anekdoter som den om Astrid Lindgrens saga om Pomperipossa bidrar också till att läsningen blir lättsam.

Boken har en ganska omfattande notapparat. Den som blir intresserad av något eller vill kolla upp källan till påståenden och fenomen kan ofta hitta en referens till forskningsartiklar eller utredningar. Litet för ofta refererar Lundberg dock tillbaka till något av sina egna alster (inte mindre än 17 uppsatser/rapporter författade av honom själv återfinns i referenslistan) där han i sin tur diskuterar och refererar ursprungskällan. Det vore en god service till läsaren om även ursprungsreferenserna återgavs så att man slipper ta omvägen via ytterligare rapporter (även om dessa i många fall nog är mer lättlästa än ursprungsartiklarna).

Så långt om boken generellt. Nu följer en kort resumé och diskussion om de tre delarna, skatt på arbete, konsumtion och kapital.

Delen om arbetsinkomstbeskattning inleds med hur höga skatterna på arbete är. I Lundbergs genomgång är skatten på

arbete 52 procent för en löntagare som inte betalar statlig inkomstskatt. Den som sett diagrammet över genomsnittlig skatt i LO:s nämnda skatterapport läser i stället att skatten är drygt 20 procent. Båda har naturligtvis rätt, beroende på vad man betraktar som skatt på arbetsinkomst och vilken siffra man helst framhåller beror ju på om man vill signalera att skatterna är alltför höga eller låga. Vad som skiljer analyserna åt är synen på arbetsgivaravgifter och konsumtions-skatter. I kapitel 8 visar Lundberg på ett pedagogiskt sätt att en skatt på konsumtion är ekvivalent med en skatt på arbetsinkomster (eftersom alla inkomster förr eller senare används till konsumtion), men att lägga på moms i en genomgång av skatter på arbete har nog snarare en ideologisk orsak. En av styrkorna med boken är dock att detta är klart och tydligt och läsaren får sig en tankeställare och kan själv avgöra om man tycker det är rimligt eller inte att klumpa ihop moms och kommunalskatt.

Något som jag dock hade velat se en mer nyanserad bild av är arbetsgivaravgifterna. Lundberg betraktar dem fullt ut som skatter, medan en andel av dem snarare skulle kunna ses just som avgifter för en stor grupp löntagare. Definitionen av en skatt är ju att den går till den allmänna statskassan och inte direkt öronmärks. Framför allt får den skattskyldige inga förmåner direkt kopplade till skatten. För många löntagare (de som tjänar mellan 0,5 och åtta basbelopp per år) är dock arbetsgivaravgiften till stor del att betrakta som en avgift till socialförsäkringssystemet. Ju mer man betalar in, desto mer får man i sjukersättning och pension. Det är inte förrän man nått taket i socialförsäkringarna som hela arbetsgivaravgiften verkligen är en skatt i gängse mening. Därunder är det inte självklart om ca 1/3 ska betraktas som skatt (den allmänna löneavgiften som inte kopplas till några ersättningsnivåer), om allt ska betraktas som

skatt (som Lundberg gör) eller något däremellan (Flood m fl 2013 menade att ca 40 procent av arbetsgivaravgifterna i detta intervall är att betrakta som skatt). En diskussion om detta hade varit belysande.

Lafferkurvan har fått ett helt eget kapitel. Kanske inte så konstigt, med tanke på att Lafferkurvan ligger Jacob Lundberg varmt om hjärtat. Han återkommer gärna till den och dess odiskutabelt pedagogiska enkelhet även om det är långt ifrån odiskutabelt om sambandet mellan skattesats och skatteintäkter verkligen är så enkelt som kurvan gör gällande. Jag tycker t ex att avsnittet som föreslår att ett avskaffande av den statliga inkomstskatten skulle vara självfinansierande är ganska spekulativt och förenklar effekterna av skattesänkningar i överkant. När incitamentseffekter av skatter på arbete diskuteras är det nästan uteslutande substitutionseffekter som diskuteras, inkomsteffekterna berörs endast i förbifarten och avfärdas med att de vanligtvis är små. Jag hade önskat en mer rigorös beskrivning av, och en diskussion om, mekanismerna och den svårighet det faktiskt innebär att estimerar en skatteelasticitet.

Intressant och folkbildande är att ett kapitel ägnas åt kommunalskatterna och framför allt hur det kommunala utjämningsystemet fungerar. Det tydliggörs på ett förtjänstfullt sätt att det finns en långtifrån fullständig korrelation mellan den skattesats politikerna beslutar om och de pengar kommunen faktiskt får att röra sig med i slutändan.

Bokens andra del behandlar konsumtionsskatter och innehåller en genomgång av hur beskattning av konsumtion är ekvivalent med beskattning av arbetsinkomst, en optimal beskattningssystemgenomgång à la Atkinson och Stiglitz (1976) och pigouvianska (även om Lundberg inte använder den termen) skatter. Ett teoritunget avsnitt med andra ord, men som aldrig blir för tekniskt,

mycket tack vare enkla och pedagogiska räkneexempel.

Ett särskilt bra kapitel är det om moms. De allra flesta vet att man betalar moms när man köper varor och tjänster och att momssatserna skiljer sig åt beroende på vad man köper. Men därutöver är nog kunskapen ganska skral och intresset för att förstå hur det hänger ihop är nog inte särskilt stort heller. I just detta kapitel lyckas dock Jacob Lundberg på ett både pedagogiskt och intresseväckande sätt förklara hur det fungerar med in- och utgående moms och total beskattning från ax till limpa. På sitt pedagogiska sätt lotsar han även läsaren igenom vad momsundantag faktiskt innebär, vilket inte är helt trivialt.

Ett kapitel ägnas åt miljöskatter, sådana som rättar till externaliteter och är den typ av skatter som Lundberg tycks finna vara de mest önskvärda. Jag hade gärna sett ett kapitel också om andra skatter som syftar till att påverka beteenden i vissa riktningar. Punktskatter på alkohol och tobak används på ett liknande sätt, men korrigerar även externaliteter, där en liberal debattör som Jacob Lundberg borde kunna ha intressanta synpunkter.

Den sista delen handlar om kapital-skatter och här tas både enskilda individers och företags skatter upp liksom fastighetsskattens för- och nackdelar. Även beskattning av fåmansbolag, de sk 3:12-reglerna ägnas ett kapitel.

Även här är genomgången pedagogisk och informativ, men kapitalinkomstskatten hade kunnat sättas i ett mer historiskt perspektiv. Århundradets skattereform diskuteras ganska mycket när det handlar om skatt på arbetsinkomster, men ytterst litet när det gäller beskattning av kapitalinkomster även om införandet av den duala inkomstbeskattningen många gånger sänkte marginalskatten på kapitalinkomster betydligt mer än på arbetsinkomster. En diskussion om det och vilken betydelse

det har haft för sparande och kapitalbildning hade varit intressant att läsa.

Bolagsskatt och globalisering vore också intressant att diskutera och problematisera ytterligare. Ett par stycken i kapitel 12 berör problemet med var multinationella företag beskattas, men det här är en högaktuell och i mitt tycke mycket spännande företeelse som förtjänar litet större utrymme. Vi har sett att länder bjuder under varandra med skattesatser för att locka till sig de multinationella jättarna samtidigt som internationella önskemål om gemensamma regler för ökad effektivitet och minskad skadlig skattekonkurrens tycks svåra att infria.

Boken går alltså igenom de viktigaste delarna av skattesystemet. Jag hade gärna sett också ett helhetsgrepp om beskattningen (även om jag förstår att det kanske hade krävt en del utrymme). Med nödvändighet i denna typ av bok är vissa delar ganska förenklade, men en hint om att det just är förenklingar hade varit informativt. På sidan 106 kan vi t ex läsa att ”I allmänhet behövs det lika många politiska åtgärder som det finns marknadsmisslyckanden”. Det som komplicerar den ekonomisk-politiska verkligheten och är skälet till att många nu vill se en genomgripande skattereform snarare än justeringar här och där är dock att allt hänger ihop. Vi kan inte korrigera ett marknadsmisslyckande utan att ta hänsyn till effekterna på redan existerande åtgärder, det skulle kunna få både oanade och oönskade konsekvenser. Skatterna behöver därför analyseras i relation till varandra. I just den här typen av skrift skulle det kanske bli alltför invecklat, men det hade inte skadat med några stycken som belyser att skattepolitik i själva verket är en komplicerad, avancerad och i viss utsträckning osäker verksamhet. Ibland får man nu uppfatt-

ningen att det vore väldigt lätt att rätta till saker och ting bara genom en enkel skattesänkning.

På det hela taget är boken mycket saklig och nyanserad trots att den ideologiska hemvisten skiner igenom. Alla välskolade skatteekonomer är väl medvetna om vikten av den positiva såväl som den normativa ansatsen och Jacob Lundberg är skicklig i att förklara skillnaderna och poängtera vad ekonomisk teori stipulerar och vad som är politiska ställningstaganden. Men även om han förhåller sig saklig i argumentationen är vissa antaganden och resonemang naturligt nog ideologiskt färgade. Några sådana har jag nämnt ovan. Jag tror dock att det sätt på vilket boken är skriven ändå ger matnyttiga insikter för alla, oavsett politisk färg.

Även om det finns några saker jag gärna hade sett mer utvecklade bör ju denna typ av skrift inte vara alltför omfångsrik, utan inbjudande och lätt att läsa. Och det är den verkligen. Det tar inte lång stund att läsa boken från pärm till pärm och den som gör det får en god allmänbildning på skatteområdet och blir förhoppningsvis bättre rustad att förstå och kanske också delta i spännande skattedebatter. För även om skatter i slutänden är en politisk fråga behövs en gedigen teoretisk förståelse av hur olika delar av ekonomin påverkas av skatterna för att man faktiskt ska kunna göra ett välavvägt politiskt ställningstagande. Efter att ha läst den här boken kommer man att kunna ha ordentligt på fötterna och förstå de viktigaste delarna av skattesystemets funktionssätt. Och för den som fått mersmak på skatter (eller åtminstone vill lära sig mer om dem) finns det flera goda lästips i slutet av boken.

Ja, det var den långa recensionen. Den korta lyder: ”Det är en riktigt bra bok, läs den!”

REFERENSER

Atkinson, A och J Stiglitz (1976), "The Design of Tax Structure: Direct versus Indirect Taxation", *Journal of Public Economics*, vol 6, s 55–75.

Bastani, S och H Selin (2019), *Skillnad på marginalen – en ESO-rapport om reformerad inkomstbeskattning*, ESO 2019:3, Expertrådet för studier i offentlig ekonomi, Stockholm.

Eklund, K (2020), *Vårt framtida skattesystem – en ESO-rapport med förslag på en genomgripande skattereform*, ESO 2020:7, Expertrådet för studier i offentlig ekonomi, Stockholm.

Elinder, M och O Erixon (2021), *En beklaglig förlust? En ESO-rapport om erfarenheter och lärdomar av arvsskatt*, ESO 2021:2, Expertrådet för studier i offentlig ekonomi, Stockholm.

Flood, L, K Nordblom och D Waldenström (2013), *Dags för enkla skatter*, SNS konjunkturrådsrapport, SNS.

Järliden Bergström, Å-P, D Färm och B Bergström (2020), *Skatta oss lyckliga – idéer för mer rättvisa skatter*, Rapport 2020:10, Tiden och LO, Stockholm.

Lundberg, J (2019), *Framtidens skatter – en reform för tillväxt och enkelhet*, Timbro, Stockholm.